

การสำรวจงานวิจัยที่เกี่ยวกับคำยืมภาษาบาลีสันสกฤต

The Survey of Research Works on Pali-Sanskrit Loanwords

จิตตภา สรพัตนีก ไชยปัญญา (Chittapa Sarapadnuke Chaipunya)¹

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอผลการสำรวจงานวิจัยที่เกี่ยวกับคำยืมภาษาบาลีสันสกฤต ผลการศึกษาพบว่าสามารถแบ่งงานวิจัยได้เป็น 2 กลุ่ม คือ งานวิจัยที่ศึกษาเฉพาะคำยืมภาษาบาลีสันสกฤต และงานวิจัยที่ศึกษาคำยืมซึ่งจะมีการศึกษาคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตอยู่ด้วย จากการศึกษาวิจัยทั้งสองกลุ่มพบว่า ลักษณะของข้อมูลที่ใช้ในศึกษาแบ่งออกเป็น ข้อมูลจากพจนานุกรม หนังสือแบบเรียนภาษาไทย ตำรา วรรณกรรม วรรณคดี และจารึกสมัยต่าง ๆ ขอบเขตของเนื้อหาพบการศึกษาเกี่ยวกับที่มาของคำ การจัดหมวดหมู่คำตามที่มาของคำ การเปลี่ยนแปลงรูปคำ การเปลี่ยนแปลงเสียง การเปลี่ยนแปลงความหมาย การสร้างกรอบความคิดในการศึกษานำมาจากคำอธิบายของนักวิชาการที่เกี่ยวกับภาษาและไวยากรณ์ไทย ภาษาและไวยากรณ์บาลีและสันสกฤต ภาษาศาสตร์ เช่น ระบบเสียงภาษาไทย ระบบเสียงภาษาบาลีและสันสกฤต การเปลี่ยนแปลงเสียง การเปลี่ยนแปลงความหมาย การเปลี่ยนแปลงของคำยืม แหล่งอ้างอิงที่สำคัญที่สุดของงานวิจัยภาษาบาลีและสันสกฤตในภาษาไทย คือ พจนานุกรมไทย พจนานุกรมบาลีและพจนานุกรมสันสกฤต

คำสำคัญ: การสำรวจงานวิจัย, ภาษาบาลีและสันสกฤต, ภาษาบาลีและสันสกฤตในภาษาไทย, คำยืม

¹ ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Abstract

This research aims to present the result of surveying the research works which studied Pali and Sanskrit loanwords. There are two groups of research works, i.e. the research works which studied loanwords which were either Pali or Sanskrit and the research works which studied the loanwords including both Pali and Sanskrit.

From the study of two types of research works, it was found that the studied data were found in Thai dictionaries, Thai language school textbooks, literature and inscriptions of the various periods. To the scopes of the studied subject matters, they were divided into the study of word origin, the classification of word groups based on word origin, the change of word forms, the change of word sounds, the change of word meanings.

The concepts of the studies were taken from the explanation concerning scholars' explanation of Thai language and its grammar; Pali and Sanskrit languages and their grammar; linguistics such as sound system of Thai language, sound system of Pali and Sanskrit languages, the change of sounds, the change of meanings and the change of loanwords.

Thai dictionary, Pali dictionary and Sanskrit dictionary were the most important references of the research works on Pali and Sanskrit in Thai language.

Keywords: the Survey of Research Works, Pali and Sanskrit Language, Pali and Sanskrit in Thai Language, Loanwords

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ภาษาบาลีสันสกฤตเข้ามาปะปนในไทยเป็นเวลานาน เห็นได้จากการที่มีคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตในเอกสารสำคัญต่าง ๆ เช่น จารึก เอกสารโบราณ วรรณกรรม วรรณคดี พจนานุกรม หนังสือ ตำรา นอกจากนี้ยังพบคำยืมภาษาบาลีและ

สันสกฤตที่ใช้โดยทั่วไปในสังคมไทย เช่น ใช้เป็นคำสามัญ คำราชาศัพท์ หรือ ศัพท์บัญญัติต่าง ๆ ส่งผลให้การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับคำยืมภาษาบาลีสันสกฤต มีมาเป็นเวลานาน โดยอยู่ในรูปวิทยานิพนธ์ ปรียญวิทยานิพนธ์ การศึกษาค้นคว้าอิสระ และรายงานการวิจัย

ผู้วิจัยในฐานะผู้สอนวิชาภาษาบาลีสันสกฤตในภาษาไทย ระดับปริญญาตรี และวิชาสัมมนางานวิจัยทางภาษาไทย ระดับปริญญาโท ได้อ่านเอกสารและได้ ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตเป็นจำนวนมาก เพื่อใช้เป็นข้อมูล ในการสอน ผู้วิจัยยังไม่พบว่าผู้สนใจสำรวจ รวบรวม หรือสังเคราะห์งานวิจัยที่ศึกษา เกี่ยวกับคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตไว้ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าหากมีการสำรวจ รวบรวม หรือ สังเคราะห์งานวิจัยดังกล่าวไว้อย่างเป็นระบบ จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการเรียน การสอนวิชาที่เกี่ยวข้องกับภาษาบาลีสันสกฤต หรือวิชาภาษาบาลีและสันสกฤต ในภาษาไทย และอาจใช้เป็นแนวทางในการทำวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคำยืมภาษาบาลี และสันสกฤตได้อีกด้วย

เนื่องจากงานวิจัยที่เกี่ยวกับภาษาบาลีสันสกฤตมีอยู่จำนวนไม่น้อย และค่อนข้างหลากหลายทั้งในส่วนที่เป็นคำยืม การสร้างคำ วรรณคดีบาลี วรรณคดี สันสกฤต รวมถึงงานวิจัยที่นำความรู้เกี่ยวกับภาษาบาลีและสันสกฤตไปใช้ในการวิเคราะห์ เช่น งานวิจัยที่เกี่ยวกับการตั้งชื่อ ดังนั้นในเบื้องต้นผู้วิจัยจึงสนใจ สรุปรวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวกับคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตก่อน เพื่อให้ทราบลักษณะ ข้อมูล ครอบคลุมความคิดหรือแนวคิดหรือทฤษฎี รวมทั้งประเด็นของการศึกษาในงานวิจัย ที่เกี่ยวกับคำยืมภาษาบาลีสันสกฤต และนำผลการศึกษาไปใช้ในการเรียนการสอน วิชาภาษาบาลีสันสกฤตในภาษาไทยและวิชาสัมมนางานวิจัยทางภาษาไทย ตลอดจนใช้เป็นแนวทางในการวิจัยที่เกี่ยวกับคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตสำหรับผู้สนใจ ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจลักษณะข้อมูล แนวคิดที่ใช้ในงานวิจัย รวมทั้งประเด็นของการศึกษาในงานวิจัยที่เกี่ยวกับคำยืมภาษาบาลีสันสกฤต

ขอบเขตของการวิจัย แบ่งออกเป็นได้ดังนี้

ขอบเขตของข้อมูล

ข้อมูลงานวิจัยคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตที่เก็บจากเว็บไซต์โครงการเครือข่ายห้องสมุดในประเทศไทย (ThaiLIS) และเว็บไซต์สำนักหอสมุดของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ

ขอบเขตของเนื้อหา

การสำรวจงานวิจัยที่เกี่ยวกับคำยืมภาษาบาลีสันสกฤต แบ่งการศึกษาเป็นประเด็นต่อไปนี้

1. ลักษณะข้อมูลที่ใช้ในงานวิจัย
2. แนวคิดที่ใช้ในงานวิจัย
3. ประเด็นของการศึกษาที่ใช้ในงานวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบลักษณะข้อมูล แนวคิดที่ใช้ในงานวิจัย และประเด็นของการศึกษาที่ใช้ในงานวิจัยที่เกี่ยวกับคำยืมภาษาบาลีสันสกฤต
2. ผลการศึกษาสามารถใช้เป็นแนวทางในการวิจัยที่เกี่ยวกับคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตในอนาคต

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้ใช้วิธีการศึกษาแบบวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูล
  - 1.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 1.2 เก็บรวบรวมข้อมูลงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับคำยืมภาษาบาลีและ/หรือภาษาสันสกฤต จากการสืบค้นในเว็บไซต์โครงการเครือข่ายห้องสมุดในประเทศไทย (ThaiLIS) และเว็บไซต์สำนักหอสมุดของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ

2. การวิเคราะห์ข้อมูล
3. การนำเสนอผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษา

จากการศึกษาพบว่างานวิจัยที่เกี่ยวกับคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ งานวิจัยที่ศึกษาเฉพาะคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตและงานวิจัยที่ศึกษาคำยืมซึ่งมีการศึกษาคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตรวมอยู่ด้วย

1. งานวิจัยที่ศึกษาเฉพาะคำยืมภาษาบาลีสันสกฤต

จากการศึกษาพบว่างานวิจัยที่ศึกษาเฉพาะคำยืมภาษาบาลีสันสกฤต จำนวน 12 เรื่อง ซึ่งสามารถแบ่งตามลักษณะข้อมูลที่ใช้ในงานวิจัย แนวคิดที่ใช้ในงานวิจัย และประเด็นของการศึกษาที่ใช้ในงานวิจัย ได้ดังนี้

1.1 ลักษณะข้อมูลที่ใช้ในงานวิจัย

ข้อมูลที่ใช้ในงานวิจัยแบ่งออกเป็น ข้อมูลจากวรรณกรรมท้องถิ่น วรรณกรรมพุทธศาสนา วรรณกรรมไทย หนังสือหรือตำรา และพจนานุกรม ซึ่งในงานวิจัยบางเรื่องระบุข้อมูลที่ใช้วิจัยในชื่อเรื่อง ในขณะที่งานวิจัยบางเรื่องไม่ได้ระบุข้อมูลที่ใช้วิจัยในชื่อเรื่อง แต่สามารถทราบข้อมูลที่ใช้ในงานวิจัยได้จากหัวข้อขอบเขตของข้อมูล

จากการศึกษาพบว่าลักษณะข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยที่เกี่ยวกับคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤต มีดังนี้

1.1.1 ข้อมูลจากวรรณคดีหรือวรรณกรรม

งานวิจัยที่ใช้ข้อมูลจากวรรณคดีหรือวรรณกรรมในการศึกษาคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตในไทยพบ 7 เรื่อง คือ

1. การศึกษาเชิงวิเคราะห์ภาษาบาลี-สันสกฤตในวรรณกรรมท้องถิ่น นครศรีธรรมราช ประเภทนิทานและคำสอน (ประเสริฐ ศรีราชพัฒน์, 2530)
2. คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตในมหาชาติคำหลวง กัณฑ์ทศพร (อุทัยวรรณ นิยมมี, 2534)

3. คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตในวรรณกรรม เรื่องมหากาพย์ของ สุภร ผลชีวิน (อมรรัตน์ อมราพิทักษ์, 2539)
4. ศึกษาการเปลี่ยนแปลงคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตที่ปรากฏในพระปฐมสมโพธิกถา (ศราวรุจ จันสีทา, 2542)
5. ลักษณะไวยากรณ์ของคำยืมจากภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตที่ปรากฏในพระปฐมสมโพธิกถา (จิรภัทร แก้วกู่, 2545)
6. การวิเคราะห์ศัพท์บาลีสันสกฤตในวรรณกรรมล้านนา (นิมิตร สิริพิศุภเศรษฐ์, 2549)
7. คำยืมภาษาสันสกฤตในนิทานเวตาล (ศราวรุจ หล่อดี, 2557)
จากงานวิจัยทั้ง 7 เรื่อง พบว่าสามารถแบ่งข้อมูลจากวรรณคดีหรือวรรณกรรมที่นำมาศึกษาได้เป็น วรรณคดีพุทธศาสนา ได้แก่ มหาชาติ คำหลวง พระปฐมสมโพธิกถา วรรณกรรมท้องถิ่น ได้แก่ วรรณกรรมท้องถิ่นนครศรีธรรมราช เช่น โนรา กายนคร จิตกุมาร พระยาชมพู วรรณกรรมคำกาพย์เรื่องมหากาพย์ของ สุภร ผลชีวิน วรรณกรรมล้านนา เรื่องสุวรรณฉกักคำและนางสิบสองที่เมืองนาย วรรณกรรมแปล เรื่องนิทานเวตาล

1.1.2 ข้อมูลจากหนังสือหรือตำรา

งานวิจัยที่ใช้ข้อมูลจากหนังสือหรือตำราในการศึกษาคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตพบ 3 เรื่อง คือ

1. การวิเคราะห์คำบาลีสันสกฤตในภาษาไทย คำกิตก์ คำอุปสรรค คำสมาส-สนธิ และคำศัพท์ิต (พัฒน์ เพ็งผลา, 2532)
2. วิเคราะห์การใช้รูปศัพท์ภาษาบาลีในหนังสือเรียนภาษาไทยชุดทักษะสัมพันธ์ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (พระมหาสมเกียรติ ศิริคุณ, 2546)
3. การรวบรวมคำศัพท์ภาษาบาลีในวิชาภาษาไทยระดับชั้นมัธยมศึกษา (วัชรีย์ เพชรรัตน์, 2553)

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตประเภทหนังสือหรือตำรา ได้แก่ หนังสือบาลีไวยากรณ์เล่มกิตก์ อุปสรรค สมาส-สนธิ

และคำศัพท์ ของคณะสงฆ์, แบบเรียนสันสกฤตส่วนที่เป็นคำสันสกฤตศึกษา เล่ม 1-2-3-4 ของ สนตงฺกโร ภิกขุ และตำราภาษาบาลีสันสกฤตระดับกลางของ นายอภิธาน ปานเจริญ นอกจากนี้ยังพบข้อมูลในการวิจัยจากหนังสือเรียนภาษาไทย ทั้งระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย คือ หนังสือเรียนภาษาไทย ชุดทักษะสัมพันธ์และหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย วรรณคดีวิจักข์ ซึ่งหนังสือทั้งสองชุดจัดพิมพ์โดยกระทรวงศึกษาธิการจากการศึกษา

1.1.3 ข้อมูลจากพจนานุกรม

งานวิจัยที่ใช้ข้อมูลจากพจนานุกรมในการศึกษาคำยืม ภาษาบาลีสันสกฤตในไทยพบ 2 เรื่อง คือ

1. การศึกษาเปรียบเทียบคำยืมภาษาบาลีในภาษาไทย และภาษาลาว (วิสูตร อุ่นใจ, 2542)

2. การศึกษาการเปลี่ยนแปลงด้านคำและความหมายของ คำบาลีสันสกฤตในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 และ พ.ศ. 2542 (สุกัญญาไสกี ไจกล้ำ, 2549)

การใช้ข้อมูลจากพจนานุกรมในการวิจัยของงานวิจัย ทั้ง 2 เรื่องผู้วิจัยใช้พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ซึ่งเป็นพจนานุกรมที่เป็น มาตรฐานของไทย

1.2 แนวคิดที่ใช้ในงานวิจัย

จากการศึกษาพบว่างานวิจัยที่ศึกษาเฉพาะคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตทั้ง 12 เรื่อง มีงานวิจัยเพียง 4 เรื่องที่ผู้วิจัยระบุแนวคิดที่ใช้ในงานวิจัยไว้ในหัวข้อกรอบความคิด/ทฤษฎี ได้แก่ งานวิจัยเรื่องศึกษาการเปลี่ยนแปลงคำยืม ภาษาบาลีและสันสกฤตที่ปรากฏในพระปฐมสมโพธิกถา (สรวุฑ จันดีทา, 2542) งานวิจัยเรื่องการศึกษาเปรียบเทียบคำยืมภาษาบาลีในภาษาไทยและภาษาลาว (วิสูตร อุ่นใจ, 2542) งานวิจัยเรื่องลักษณะไวยากรณ์ของคำยืมจากภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตที่ปรากฏในพระปฐมสมโพธิกถา (จิรภัทร แก้วกู่, 2545) และงานวิจัยเรื่องคำยืมภาษาสันสกฤตในนิทานเวตาล (ศรวุฑ หล่อดี, 2557)

แนวคิดที่ใช้ในการวิจัยที่ระบุไว้สามารถสรุปได้ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับคำยืม ของวิไลวรรณ ขนิษฐานันท์ (2526)
2. แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงรูปลักษณะคำยืมบาลีของ พัฒน์ เฟิงผลา (2525) และสุภาพร มากแจ้ง (2527)
3. แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของเสียง ของวิไลวรรณ ขนิษฐานันท์ (2526) และบรรจบ พันธุเมธา (2532) แนวคิดเกี่ยวกับการกลายเสียงคำยืมบาลี ของ พัฒน์ เฟิงผลา (2525) และสุภาพร มากแจ้ง (2527)
4. แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงความหมาย ของพระยาอนุমানราชธน (2511) และประเภทของการเปลี่ยนแปลงความหมายของ Zgusta (1971)
5. แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะไวยากรณ์ของภาษาบาลีและสันสกฤตของวรลักษณ์ พับบรจง (ม.ป.ป.)
6. แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะไวยากรณ์ของภาษาไทย ของพระยาอุปกิตศิลปสาร (2539)

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น พบว่า ผู้วิจัยได้ระบุแนวคิดในการวิจัยไว้ในหัวข้อกรอบความคิด/ทฤษฎี ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับคำยืม การเปลี่ยนแปลงรูปลักษณะคำยืม การเปลี่ยนแปลงหรือการกลายเสียงคำยืม การเปลี่ยนแปลงความหมายและประเภทของการเปลี่ยนแปลงความหมายคำยืม ลักษณะไวยากรณ์ของภาษาบาลีและสันสกฤต และลักษณะไวยากรณ์ของภาษาไทย ส่วนงานวิจัยที่ไม่ได้ระบุแนวคิดในการวิจัยไว้ในหัวข้อกรอบความคิด/ทฤษฎี จะใช้เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาสรุปเป็นเกณฑ์หรือกรอบความคิดในการศึกษา

1.3 ประเด็นของการศึกษาที่ใช้ในงานวิจัย

เมื่อแบ่งประเด็นของการศึกษาตามข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย สามารถสรุปประเด็นของการศึกษาที่ใช้ในงานวิจัย ได้ดังนี้

1.3.1 ข้อมูลจากวรรณคดีหรือวรรณกรรม

งานวิจัยที่ใช้ข้อมูลจากวรรณคดีหรือวรรณกรรม มีประเด็นในการศึกษาซึ่งแบ่งได้เป็น การศึกษาเรื่องเสียง การศึกษาเรื่องคำ การศึกษาเรื่องความหมาย และการศึกษาเรื่องลักษณะทางไวยากรณ์ ดังนี้

1) การศึกษาเรื่องเสียง เช่น การศึกษาการเปลี่ยนแปลงของเสียงหรือการกลายเสียงพยัญชนะ เสียงสระ วรรณยุกต์ การเพิ่มเสียง การตัดเสียง การดับเสียง หรือการกลมกลืนเสียง พบในงานวิจัยเรื่องต่อไปนี

การศึกษาเชิงวิเคราะห์ภาษาบาลี-สันสกฤตในวรรณกรรมท้องถิ่น นครศรีธรรมราช ประเภทนิทานและคำสอน (ประเสริฐ ศรีราชพัฒน์, 2530) คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตในมหานาคาคำหลวงกัณฑ์ทศพร (อุทัยวรรณ นิยมมี, 2534) คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตในวรรณกรรม เรื่องมหาภารตยุทธ ของ สุภร ผลชีวิน (อมรรัตน์ อมราพิทักษ์, 2539) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตที่ปรากฏในพระปฐมสมโพธิกถา (ศราวฐ จันสีทา, 2542) การวิเคราะห์ศัพท์บาลีสันสกฤตในวรรณกรรมล้านนา (นิมิตร สิทธิสุภเศรษฐ์, 2549) และคำยืมภาษาสันสกฤตในนิทานเวตาล (ศราวฐ หล่อดี, 2557)

2) การศึกษาเรื่องคำ แบ่งได้ดังนี้

การศึกษาการเปลี่ยนแปลงรูปคำหรือการเปลี่ยนแปลงและการสร้างคำ เช่น การตัดพยางค์ การเติมพยางค์ การตัดหรือการเติมรูปสระ และพยัญชนะ การเปลี่ยนรูปสระ พยัญชนะหรือการเปลี่ยนแปลงทั้งรูปคำ หรือการนำศัพท์บาลีสันสกฤตมาสร้างใหม่ พบในงานวิจัยเรื่องการศึกษาเชิงวิเคราะห์ภาษาบาลี-สันสกฤตในวรรณกรรมท้องถิ่น นครศรีธรรมราชประเภทนิทานและคำสอน (ประเสริฐ ศรีราชพัฒน์, 2530) คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตในวรรณกรรม เรื่องมหาภารตยุทธ ของ สุภร ผลชีวิน (อมรรัตน์ อมราพิทักษ์, 2539) การวิเคราะห์ศัพท์บาลีสันสกฤตในวรรณกรรมล้านนา (นิมิตร สิทธิสุภเศรษฐ์, 2549) และคำยืมภาษาสันสกฤตในนิทานเวตาล (ศราวฐ หล่อดี, 2557)

การศึกษาการจำแนกคำตามที่มาของคำ เช่น คำที่มาจากภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต ภาษาบาลีและสันสกฤต หรือคำที่ดัดแปลงโดยให้รูปคำบาลีและสันสกฤตผสมกัน พบในงานวิจัยเรื่องคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตในวรรณกรรม เรื่องมหาภารตยุทธ ของ สุภร ผลชีวิน (อมรรัตน์ อมราพิทักษ์, 2539) การแบ่งหมวดคำ เป็น คำนาม คำกริยา คำวิเศษ และการจัดกลุ่มคำ เช่น กลุ่มมนุษย์และอวัยวะ กลุ่มคุณสมบัติ กลุ่มการกระทำ กลุ่มสถานที่ พบในงานวิจัยเรื่องภาษาสันสกฤตในนิทานเวตาล (ศราวฐ หล่อดี, 2557)

การศึกษาลักษณะไวยากรณ์ของคำ เช่น ศึกษาลักษณะไวยากรณ์คำนามและอักษยศัพท์ ในเรื่องลิงค์และการันต์ และศึกษาลักษณะไวยากรณ์ของคำกริยา ในเรื่อง ลิงค์ การันต์ กาล พจน์และวจนะ พบในงานวิจัยเรื่องลักษณะไวยากรณ์ของคำยืมจากภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตที่ปรากฏในพระปฐมสมโพธิกถา (จิรภัทร แก้วคู่, 2545)

3) การศึกษาเรื่องความหมาย เช่น การศึกษาการเปลี่ยนแปลงความหมายของคำ ในลักษณะความหมายกว้างออก ความหมายแคบเข้า ความหมายย้ายที่ หรือความหมายคงเดิม พบในงานวิจัยเรื่องการศึกษาเชิงวิเคราะห์ภาษาบาลีสันสกฤตในวรรณกรรมท้องถิ่น นครศรีธรรมราชประเภทนิทานและคำสอน (ประเสริฐ ศรีราชพัฒน์, 2530) คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตในมหาชาติคำหลวง กัณฑ์ทศพร (อุทัยวรรณ นิยมมี, 2534) คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตในวรรณกรรมเรื่องมหาภารตยุทธ ของ สุภร ผลชีวิน (อมรรัตน์ อมราพิทักษ์, 2539) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตที่ปรากฏในพระปฐมสมโพธิกถา (ศราวูธ จันสีทา, 2542) และภาษาสันสกฤตในนิทานเวตาล (ศราวูธ หล่อดี, 2557) ส่วนการศึกษาการเปลี่ยนแปลงความหมายในลักษณะของ การเปลี่ยนแปลงความหมายจากศัพท์เดิม และการใช้ตามความหมายของศัพท์เดิม พบในงานวิจัยเรื่องการวิเคราะห์ศัพท์บาลีสันสกฤตในวรรณกรรมล้านนา (นิมิตร สิทธิสุภเศรษฐ์, 2549)

จากการศึกษาพบว่าหากใช้ข้อมูลจากวรรณคดีหรือวรรณกรรมในการศึกษาเกี่ยวกับคำยืมภาษาบาลีสันสกฤต มีประเด็นที่สามารถทำการศึกษาได้ เช่น การเปลี่ยนแปลงเสียงหรือการกลายเสียง การเปลี่ยนแปลงรูปคำหรือการเปลี่ยนแปลงและการสร้างคำ การเปลี่ยนแปลงความหมายของคำ การจำแนกคำตามที่มาของคำ การแบ่งหมวดคำและการจัดกลุ่มคำ และลักษณะไวยากรณ์ของคำ

1.3.2 ข้อมูลจากหนังสือหรือตำรา

งานวิจัยที่ใช้หนังสือหรือตำราเป็นข้อมูลสามารถศึกษา มีประเด็นการศึกษาแบ่งได้เป็น การศึกษาเรื่องกรเขียนคำหรือรูปศัพท์ การศึกษาเรื่องเสียงของคำหรือรูปศัพท์ การศึกษาเรื่องความหมาย การศึกษาเรื่องการแบ่งคำ ดังนี้

1) การศึกษาเรื่องการเขียนคำหรือรูปศัพท์ เช่น การศึกษาเรื่องการคงรูปศัพท์เดิม การเปลี่ยนรูปสระ พยัญชนะ การเพิ่มและลดตัวอักษรของรูปศัพท์ พบในงานวิจัยเรื่องวิเคราะห์การใช้รูปศัพท์ภาษาบาลีในหนังสือเรียนภาษาไทยชุดทักษะสัมพันธ์ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (พระมหาสมเกียรติ ศรีรุณ, 2546)

2) การศึกษาเรื่องเสียงของคำหรือรูปศัพท์ เช่น การออกเสียงตามรูปศัพท์เดิมและการออกเสียงผิดไปจากรูปศัพท์เดิม พบในงานวิจัยเรื่องวิเคราะห์การใช้รูปศัพท์ภาษาบาลีในหนังสือเรียนภาษาไทยชุดทักษะสัมพันธ์ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (พระมหาสมเกียรติ ศรีรุณ, 2546) การเปลี่ยนแปลงเสียงของคำ เช่น การกลายเสียงโดยไม่เจตนา ได้แก่ การกลายเสียงสระ การกลายเสียงพยัญชนะ การกลายเสียงเป็นวรรณยุกต์ในภาษาไทย และการกลายเสียงโดยเจตนา ได้แก่ การตัดคำ การเติมคำ การเทียบแนวเทียบผิด การลากเข้าความ พบในงานวิจัยเรื่องการวิเคราะห์คำบาลีสันสกฤตในภาษาไทย คำกิตก์ คำอุปสรรค คำสมาส-สนธิ และคำตัดทอน (พัฒน์ เพ็งผลา, 2532)

3) การศึกษาเรื่องความหมาย เช่น การคงความหมายของรูปศัพท์เดิมหรือการเปลี่ยนความหมายของรูปศัพท์จากเดิม พบในงานวิจัยเรื่องวิเคราะห์การใช้รูปศัพท์ภาษาบาลีในหนังสือเรียนภาษาไทยชุดทักษะสัมพันธ์ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (พระมหาสมเกียรติ ศรีรุณ, 2546) การเปลี่ยนแปลงความหมายของคำ เช่น ความหมายกว้างออก ความหมายแคบเข้า ความหมายย้ายที่ และการกลายเสียงเพื่อแยกความหมาย พบในงานวิจัยเรื่องการวิเคราะห์คำบาลีสันสกฤตในภาษาไทย คำกิตก์ คำอุปสรรค คำสมาส-สนธิ และคำตัดทอน (พัฒน์ เพ็งผลา, 2532)

4) ศึกษาเรื่องการแบ่งคำ ได้แก่ การแบ่งคำตามที่มา เช่น คำที่มาจากภาษาบาลี คำที่มาจากภาษาบาลีและสันสกฤต และคำภาษาบาลีที่นำมาดัดแปลง และเรื่องการแบ่งคำออกเป็นหมวดต่าง ๆ เช่น คำศัพท์ทั่วไป คำศัพท์ที่หมายถึงนักปราชญ์ คำศัพท์ที่หมายถึงผู้หญิง หรือชื่อบุคคลที่เป็นเครือญาติ พบในงานวิจัยเรื่องการรวบรวมคำศัพท์ภาษาบาลีในวิชาภาษาไทยระดับชั้นมัธยมศึกษา (วัชรีย์ เพชรรัตน์, 2553)

ส่วนการศึกษาเรื่องการแข่งขันชนิดของคำตามชนิดของคำในภาษาบาลีสันสกฤต เช่น คำกิตก์ คำอุปสรรคคำสมาส-สนธิ และคำตัดทิตพบในงานวิจัยเรื่องกราววิเคราะห์คำบาลีสันสกฤตในภาษาไทย คำกิตก์ คำอุปสรรคคำสมาส-สนธิ และคำตัดทิต (พัฒน์ เฟื่องผลา, 2532)

จากการศึกษา พบว่า หากใช้ข้อมูลจากหนังสือหรือตำราในการศึกษาเกี่ยวกับคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตมีประเด็นที่สามารถทำการศึกษา ได้แก่ ประเด็นการเขียนคำหรือรูปศัพท์ เช่น การคงรูปศัพท์เดิม การเปลี่ยนรูปสระ พยัญชนะ การเพิ่มและลดตัวอักษรของรูปศัพท์ เรื่องเสียงของคำหรือรูปศัพท์ เช่น การเปลี่ยนแปลงเสียงของคำ การออกเสียงตามรูปศัพท์เดิม และการออกเสียงผิดไปจากรูปศัพท์เดิม เรื่องความหมาย เช่น การเปลี่ยนแปลงความหมายของคำหรือรูปศัพท์ เรื่องการแบ่งคำ เช่น การแบ่งคำตามที่มา การแบ่งชนิดของคำตามชนิดของคำในภาษาบาลีสันสกฤต และการแบ่งคำออกเป็นหมวดต่าง ๆ

1.3.3 ข้อมูลจากพจนานุกรม

งานวิจัยที่ใช้ข้อมูลจากพจนานุกรม มีประเด็นที่สามารถทำการศึกษาได้ คือ การศึกษาเรื่องคำ การศึกษาเรื่องเสียงของคำ และการศึกษาเรื่องความหมายของคำ ดังนี้

1) การศึกษาเรื่องคำ เช่น การเพิ่มคำและลักษณะของคำที่เพิ่ม การสูญคำและลักษณะของคำที่สูญไป รวมถึงการจำแนกคำเป็นหมวดหมู่ต่าง ๆ พบในงานวิจัยเรื่องการศึกษาการเปลี่ยนแปลงด้านคำและความหมายของคำบาลีสันสกฤตในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 และ พ.ศ. 2542 (สุกัญญาโสภี ใจกล้า, 2549)

2) การศึกษาเรื่องเสียงของคำ เป็นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงเสียงสระ เสียงพยัญชนะ และเสียงวรรณยุกต์ พบในงานวิจัยเรื่องการศึกษาเปรียบเทียบคำยืมภาษาบาลีในภาษาไทยและภาษาลาว (วิสูตร ชุ่นใจ, 2542)

3) การศึกษาความหมายของคำ เป็นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงความหมายของคำ เช่น ความหมายกว้างออก ความหมายแคบเข้า ความหมายย้ายที่ หรือความหมายคงที่ พบในงานวิจัยเรื่องการศึกษาเปรียบเทียบคำยืมภาษา

บาลีในภาษาไทยและภาษาลาว (วิสูตร ชุ่นใจ, 2542) และการวิจัยเรื่องการศึกษา การเปลี่ยนแปลงด้านคำและความหมายของคำบาลี-สันสกฤตในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 และ พ.ศ. 2542 (สุกัญญาโลภี ใจกล้า, 2549)

จากการศึกษาพบว่าหากใช้ข้อมูลจากพจนานุกรม ในการศึกษาเกี่ยวกับคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตมีประเด็นที่สามารถทำการศึกษา ได้แก่ ประเด็นเรื่องคำ เช่น การศึกษาเรื่องการเพิ่มคำ การสูญคำ การจำแนกคำ เป็นหมวดหมู่ เรื่องเสียง เช่น การเปลี่ยนแปลงเสียงสระ เสียงพยัญชนะ และ เสียงวรรณยุกต์ เรื่องความหมายของคำ เช่น ความหมายกว้างออก ความหมาย แคบเข้า ความหมายย้ายที่ หรือความหมายคงที่

2. งานวิจัยที่ศึกษาคำยืมซึ่งมีการศึกษาคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤต รวมอยู่ด้วย

จากการศึกษาพบงานวิจัยที่ศึกษาคำยืมโดยมีคำยืมภาษาบาลีสันสกฤต เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาด้วย จำนวน 7 เรื่อง ซึ่งสามารถแบ่งตามลักษณะข้อมูล ที่ใช้ในงานวิจัย แนวคิดที่ใช้ในงานวิจัย และประเด็นของการศึกษาที่ใช้ในงานวิจัย ได้ดังนี้

2.1 ลักษณะข้อมูลที่ใช้ในงานวิจัย

ข้อมูลที่ใช้ในงานวิจัยแบ่งได้เป็น ข้อมูลจากวรรณกรรมหรือ วรรณคดี พจนานุกรม จารึก ดังนี้

2.1.1 ข้อมูลจากวรรณคดีหรือวรรณกรรม

งานวิจัยที่ใช้ข้อมูลจากวรรณคดีหรือวรรณกรรมในการศึกษา คำยืมที่มีคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาพบ 3 เรื่อง คือ

1. คำยืมที่ปรากฏในไตรภูมิพระร่วง (ว่าที่ร้อยตรีเกรียงไกร กองเส็ง และคณะ, 2547)

2. วิเคราะห์การใช้คำยืมภาษาต่างประเทศในเพลงลูกทุ่ง (พิษณุพงษ์ ญาณศิริ, 2549)

3. คำยืมที่ปรากฏในลิลิตพระลอ (ขนิษฐา เอมห้อง, 2550)

จากงานวิจัยทั้ง 3 เรื่อง พบว่าข้อมูลที่น่าสนใจสามารถแบ่งได้เป็น วรรณคดีพุทธศาสนา ได้แก่ ไตรภูมิพระร่วง วรรณกรรมประเภทลิลิต ได้แก่ ลิลิตพระลอ วรรณกรรมเพลง ได้แก่ เพลงลูกทุ่ง

2.1.2 ข้อมูลจากพจนานุกรม

งานวิจัยที่ใช้ข้อมูลจากพจนานุกรมในการศึกษาคำยืมที่มีคำยืมภาษาบาลีสันสกฤต เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาพบ 2 เรื่อง คือ

1. วัฒนธรรมภาษาของคำยืมที่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (ไทโรงาม ประมวลศิลปชัย, 2532)

2. คำยืมในพจนานุกรมอีสาน (วาสิณี กุลรัตน์, 2535)

จากการศึกษา พบว่า ผู้วิจัยใช้พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ซึ่งเป็นพจนานุกรมที่เป็นมาตรฐานของไทย และพจนานุกรมอีสาน ฉบับปณิธานสมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (ติสุสมหาเถร) เป็นข้อมูลในการศึกษา

2.1.3 ข้อมูลจากจารึก

งานวิจัยที่ใช้ข้อมูลจากจารึกในการศึกษาคำยืมที่มีคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาพบ 2 เรื่อง คือ

1. คำยืมในจารึกสุโขทัย (วันทนี ม่วงบุญ, 2532)

2. คำยืมในจารึกไทยอีสาน (พระมหาสุเทพ พรมเลิศ, 2542)

การใช้ข้อมูลจากจารึกในงานวิจัย 2 เรื่องนี้ ผู้วิจัยใช้ข้อมูลจากจารึกสุโขทัยตั้งแต่ พ.ศ. 1835 ถึง พ.ศ. 2006 จำนวน 25 หลัก จากหนังสือประชุมศิลาจารึกจัดพิมพ์โดยคณะกรรมการพิจารณาและจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี กรมศิลปากร สยามสมาคม และจารึกอีสาน ตั้งแต่ พ.ศ. 1992-2466 จำนวน 87 หลัก ตามลำดับ

2.2 แนวคิดที่ใช้ในงานวิจัย

จากการศึกษาพบว่างานวิจัยที่ศึกษาคำยืมในไทยโดยมีคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาทั้ง 7 เรื่อง มีงานวิจัยเพียง 2 เรื่อง ที่ผู้วิจัยระบุแนวคิดที่ใช้ในงานวิจัยไว้ในหัวข้อกรอบความคิด/ทฤษฎี ได้แก่ งานวิจัย

เรื่องวัฒนธรรมภาษาของคำยืมที่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (ไททรงาม ประมวลศิลป์ชัย, 2532) งานวิจัยเรื่องคำยืมในพจนานุกรมอีสาน (วาสนี กุศลรัตน์, 2535)

แนวคิดในการวิจัยที่ระบุไว้สามารถสรุปได้ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการแบ่งปันวัฒนธรรมภาษา ที่เรียกว่า โฮปีโดเมน (Hopi Domain) ของโวจิลินส์ (Voegelin)
2. แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของรูปของคำยืม และการเปลี่ยนแปลงคำยืมของ วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์ (2526) และพัฒน์ เพ็งผลา (2531)
3. แนวคิดเกี่ยวกับการกลายเสียงของ บรรจบ พันธุเมธา (2532)
4. แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงความหมายของคำยืมของ พระยาอนุমানราชธนะ (2511)

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นพบว่าผู้วิจัยได้ระบุแนวคิดในการวิจัยไว้ในหัวข้อกรอบความคิด/ทฤษฎี ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับ การแบ่งปันวัฒนธรรมภาษา การเปลี่ยนแปลงรูปของคำยืม การเปลี่ยนแปลงของคำยืม การกลายเสียง และการเปลี่ยนแปลงความหมายของคำยืม ส่วนงานวิจัยที่ไม่ได้ระบุแนวคิดของการวิจัยไว้ในหัวข้อกรอบความคิด/ทฤษฎี จะใช้เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาสรุปเป็นเกณฑ์หรือกรอบความคิดในการศึกษา เช่นเดียวกับงานวิจัยในกลุ่มที่ศึกษาเฉพาะคำยืมภาษาบาลีสันสกฤต

2.3 ประเด็นของการศึกษาที่ใช้ในงานวิจัย ในที่นี้จะนำเสนอเฉพาะประเด็นของการศึกษาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตเท่านั้น ซึ่งการนำเสนอได้แบ่งตามข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

2.3.1 ข้อมูลจากวรรณคดีหรือวรรณกรรม

งานวิจัยที่ใช้ข้อมูลจากวรรณคดีหรือวรรณกรรมมีประเด็นในการศึกษาแบ่งได้เป็น การศึกษาเรื่องคำ การศึกษาเรื่องเสียง การศึกษาเรื่องรูปคำ และการศึกษาเรื่องความหมายของคำ

1) การศึกษาเรื่องคำ แบ่งได้ดังนี้

การศึกษาการจำแนกคำตามที่มา เช่น คำที่มาจากภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต หรือภาษาบาลีและสันสกฤต พบในงานวิจัยเรื่องคำยืมที่ปรากฏในไตรภูมิพระร่วง (ว่าที่ร้อยตรีเกรียงไกร กองเส็ง และคณะ, 2547) และงานวิจัยเรื่องวิเคราะห์การใช้คำยืมภาษาต่างประเทศในเพลงลูกทุ่ง (พิชญพงษ์ ญาณศิริ, 2549)

การจำแนกประเภทการนำคำยืมมาใช้ เช่น การนำมาใช้เป็นคำมูล คำสมาส-สนธิ คำประสม และคำซ้อน พบในงานวิจัยเรื่องคำยืมที่ปรากฏในไตรภูมิพระร่วง (ว่าที่ร้อยตรีเกรียงไกร กองเส็ง และคณะ, 2547)

2) การศึกษาเรื่องเสียง ได้แก่ การศึกษาการเปลี่ยนแปลงด้านเสียงของคำ เช่น การตัดเสียง การเพิ่มเสียง การกลายเสียง พบในงานวิจัยเรื่องคำยืมที่ปรากฏในลิลิตพระลอ (ชนิษฐา เอมห้อง, 2550)

3) ศึกษาเรื่องรูปคำ ได้แก่ การศึกษาการเปลี่ยนแปลงรูปคำ เช่น การตัดรูปคำ การเติมรูปคำ การเปลี่ยนรูปคำ พบในงานวิจัยเรื่องคำยืมที่ปรากฏในลิลิตพระลอ (ชนิษฐา เอมห้อง, 2550)

4) ศึกษาเรื่องความหมายของคำ ได้แก่ การศึกษาการเปลี่ยนแปลงความหมายของคำ เช่น ความหมายกว้างออก ความหมายแคบเข้า ความหมายย้ายที่ พบในงานวิจัยเรื่องคำยืมที่ปรากฏในลิลิตพระลอ (ชนิษฐา เอมห้อง, 2550) และศึกษาการให้ความหมายของคำตามพจนานุกรม พบในงานวิจัยเรื่องวิเคราะห์การใช้คำยืมภาษาต่างประเทศในเพลงลูกทุ่ง (พิชญพงษ์ ญาณศิริ, 2549)

จากการศึกษาพบว่า งานวิจัยที่ใช้ข้อมูลจากวรรณคดีหรือวรรณกรรมมีประเด็นในการศึกษา คือ การจำแนกคำตามที่มา เช่น คำที่มาจากภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต หรือภาษาบาลีและสันสกฤต การจำแนกประเภทการนำคำยืมมาใช้ เช่น การนำมาใช้เป็นคำมูล คำสมาส-สนธิ คำประสม และคำซ้อน การเปลี่ยนแปลงด้านเสียงของคำ เช่น การตัดเสียง การเพิ่มเสียง การกลายเสียง การเปลี่ยนแปลงรูปคำ ความหมาย เช่น การตัดรูปคำ การเติมรูปคำ การเปลี่ยนรูปคำและการเปลี่ยนแปลงความหมายของคำ เช่น ความหมายกว้างออก ความหมายแคบเข้า ความหมายย้ายที่

2.3.2 ข้อมูลจากพจนานุกรม

งานวิจัยที่ใช้ข้อมูลจากพจนานุกรมมีประเด็นการศึกษาแบ่งได้เป็น การศึกษาเรื่องการจำแนกคำ การศึกษาเรื่องรูปคำ และการศึกษาเรื่องความหมายของคำ

1) การศึกษาเรื่องการจำแนกคำ ได้แก่ การศึกษาการจำแนกคำตามหมวดหมู่ภาษา โดยการแบ่งคำเป็นหมวดต่าง ๆ ตามลักษณะวัฒนธรรมภาษา เช่น หมวดคำที่เกี่ยวกับธรรมชาติ หมวดคำที่เกี่ยวกับมนุษย์และพฤติกรรมของมนุษย์ หมวดคำที่เกี่ยวกับสติปัญญา อารมณ์ ความรู้สึกและคุณค่า หมวดคำที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของบุคคล พบในงานวิจัยเรื่องวัฒนธรรมภาษาของคำยืมที่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (ไทรงาม ประมวลศิลป์ชัย, 2532)

2) การศึกษาเรื่องรูปคำ ได้แก่ การศึกษาการเปลี่ยนแปลงรูปคำโดยไม่เจตนา เช่น การเปลี่ยนแปลงเสียงสระ เสียงพยัญชนะและเสียงวรรณยุกต์ การเปลี่ยนแปลงรูปคำโดยเจตนา เช่น การตัดคำ การเติมคำ การเทียบแนวเทียบผิดและการลากเข้าความ พบในงานวิจัยเรื่องคำยืมในพจนานุกรมอีสาน (วาสิณี กุลรัตน์, 2535)

3) การศึกษาเรื่องความหมายของคำ ได้แก่ การศึกษาการเปลี่ยนแปลงความหมายของคำ เช่น ความหมายกว้างออก ความหมายแคบเข้า ความหมายย้ายที่ พบในงานวิจัยเรื่องคำยืมในพจนานุกรมอีสาน (วาสิณี กุลรัตน์, 2535)

จากการศึกษาพบว่า งานวิจัยที่ใช้ข้อมูลจากพจนานุกรมสามารถศึกษาได้ในประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ ศึกษาเรื่องคำ เช่น การจำแนกคำตามหมวดหมู่ภาษา โดยการแบ่งคำเป็นหมวดต่าง ๆ ตามลักษณะวัฒนธรรมภาษา ศึกษาเรื่องรูปคำ เช่น การเปลี่ยนแปลงรูปคำโดยไม่เจตนา การเปลี่ยนแปลงรูปคำโดยเจตนา และศึกษาเรื่องความหมายของคำ เช่น การเปลี่ยนแปลงความหมายในลักษณะความหมายกว้างออก ความหมายแคบเข้า ความหมายย้ายที่

2.3.3 ข้อมูลจากจารึก

งานวิจัยที่ใช้ข้อมูลจากจารึกมีประเด็นในการศึกษาแบ่งได้เป็น การศึกษาเรื่องเสียง การศึกษาเรื่องคำ การศึกษาเรื่องโครงสร้างพยางค์ และการศึกษาเรื่องความหมายของคำ

1) การศึกษาเรื่องเสียง ได้แก่ การศึกษาลักษณะของเสียง เช่น การเปลี่ยนแปลงเสียงสระ พยัญชนะ การกลมกลืนเสียง การสูญและการเพิ่มหน่วยเสียง พบในงานวิจัยทั้ง 2 เรื่อง คือ คำยืมในจารึกสุโขทัย (วันทนีย์ ม่วงบุญ, 2532) และคำยืมในจารึกไทยอีสาน (พระมหาสุเทพ พรมเลิศ, 2542)

2) การศึกษาเรื่องคำ เช่น การศึกษาลักษณะทางตำแหน่งของคำและหน้าที่ของคำ พบในงานวิจัยเรื่องคำยืมในจารึกไทยอีสาน (พระมหาสุเทพ พรมเลิศ, 2542) เพียงเรื่องเดียว

3) การศึกษาเรื่องโครงสร้างพยางค์ ได้แก่ การศึกษาลักษณะโครงสร้างพยางค์ เช่น การลดและการสูญพยางค์ ลักษณะการสะกดการันต์ พบในงานวิจัยเรื่องคำยืมในจารึกสุโขทัย (วันทนีย์ ม่วงบุญ, 2532) และงานวิจัยเรื่องคำยืมในจารึกไทยอีสาน (พระมหาสุเทพ พรมเลิศ, 2542)

4) การศึกษาเรื่องความหมายของคำ เช่น ความหมายกว้างออก ความหมายแคบเข้า ความหมายย้ายที่ พบในงานวิจัยทั้ง 2 เรื่อง คือ คำยืมในจารึกสุโขทัย (วันทนีย์ ม่วงบุญ, 2532) และคำยืมในจารึกไทยอีสาน (พระมหาสุเทพ พรมเลิศ, 2542)

จากการศึกษา พบว่า งานวิจัยที่ใช้ข้อมูลจากจารึกมีประเด็นในการศึกษา ได้แก่ การศึกษาลักษณะของเสียงและโครงสร้างพยางค์ ลักษณะการสะกดการันต์ เช่น การเปลี่ยนแปลงเสียงสระ พยัญชนะ การกลมกลืนเสียง การสูญและการเพิ่มหน่วยเสียง การลดและการสูญพยางค์ ลักษณะทางความหมายของคำ เช่น ความหมายกว้างออก ความหมายแคบเข้า ความหมายย้ายที่

อภิปรายผล

จากการศึกษาการอธิบายเรื่อง การสำรวจงานวิจัยที่เกี่ยวกับคำยืมภาษาบาลีสันสกฤต พบว่ามีประเด็นที่ควรพิจารณาดังนี้

1. การตั้งชื่องานวิจัย

จากการศึกษา พบว่า งานวิจัยที่เกี่ยวกับคำยืมภาษาบาลีสันสกฤต มีการตั้งชื่อใน 2 ลักษณะ คือ งานวิจัยที่มีคำสำคัญคือ “คำยืมภาษาบาลี คำยืมภาษาสันสกฤต คำยืมภาษาบาลีและ/หรือภาษาสันสกฤต” ปรากฏในชื่อเรื่อง ซึ่งงานวิจัยกลุ่มนี้จะศึกษาเฉพาะคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตเท่านั้น ส่วนงานวิจัยที่มีคำสำคัญคือ “คำยืม” ปรากฏในชื่อเรื่องจะศึกษาคำยืมจากภาษาอื่น ๆ โดยมีการศึกษาคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาดังนี้

จากการศึกษางานวิจัยทั้ง 2 กลุ่มดังกล่าว ไม่พบความแตกต่างในเรื่อง ลักษณะข้อมูล แนวคิดที่ใช้ในงานวิจัยและประเด็นของการศึกษา ทั้งนี้เนื่องมาจากงานวิจัยทั้ง 2 กลุ่มศึกษาคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตในฐานะคำยืมเช่นเดียวกัน จึงมีแนวทางการศึกษาไปในทิศทางเดียวกัน การที่ผู้เขียนบทความวิจัยนี้แบ่งงานวิจัยเป็น 2 กลุ่ม คือ งานวิจัยที่ศึกษาเฉพาะคำยืมภาษาบาลีสันสกฤต (ชื่องานวิจัยมีคำสำคัญคือ “คำยืมภาษาบาลี คำยืมภาษาสันสกฤต คำยืมภาษาบาลีและ/หรือภาษาสันสกฤต”) และงานวิจัยที่ศึกษาคำยืมซึ่งจะมีการศึกษาคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตรวมอยู่ด้วย (ชื่อของงานวิจัยมีคำสำคัญคือ “คำยืม”) เพียงเพื่อให้ผู้ที่สนใจศึกษาคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตได้ทราบว่า หากต้องการค้นคว้าข้อมูลในเรื่องดังกล่าว สามารถค้นได้จากงานวิจัยที่ชื่อของงานวิจัยมีคำสำคัญคือ “คำยืม” ได้ ไม่จำเป็นต้องค้นจากงานวิจัยที่ชื่อมีคำสำคัญคือ “คำยืมภาษาบาลี คำยืมภาษาสันสกฤต คำยืมภาษาบาลีและ/หรือภาษาสันสกฤต” เท่านั้น

2. ลักษณะข้อมูลที่ใช้ในงานวิจัย

ลักษณะข้อมูลที่ใช้ในงานวิจัยที่เกี่ยวกับคำยืมภาษาบาลีสันสกฤต สามารถใช้ข้อมูลได้หลากหลาย เช่น เอกสารชั้นต้นประเภทจารึก วรรณคดี พุทธศาสนา เช่น มหาชาติคำหลวง ไตรภูมิพระร่วง วรรณคดีบันเทิง เช่น ลิลิตพระลอ วรรณกรรมท้องถิ่น เช่น วรรณกรรมท้องถิ่นนครศรีธรรมราช และวรรณกรรม

ล้านนา วรรณกรรมคำกาพย์ เช่น เรื่องมหากาพย์ และวรรณกรรมแปล เช่น นิทานเวตาล วรรณกรรมเพลง พจนานุกรม หนังสือ และตำรา ทั้งนี้เนื่องจากภาษาบาลีสันสกฤตเข้ามาปนอยู่ในภาษาไทยและสังคมไทยเป็นเวลานานและยังคงอยู่จนถึงปัจจุบัน จึงทำให้มีคำภาษาบาลีสันสกฤตในเอกสารสำคัญต่าง ๆ เช่น จารึก เอกสารโบราณ วรรณกรรม วรรณคดี พจนานุกรม หนังสือ ตำรา รวมถึงคำจากภาษาบาลีสันสกฤตที่ใช้โดยทั่วไปในสังคมไทย ดังปรากฏให้เห็นในภาษาพูด ภาษาเขียน รวมถึงในบทเพลงอีกด้วย

3. แนวคิดที่ใช้ในงานวิจัย

ในงานวิจัยที่เกี่ยวกับคำยืมภาษาบาลีสันสกฤต ใช้คำว่า “แนวคิด” ในความหมายของ “กรอบความคิดหรือทฤษฎี” โดยหมายถึงคำอธิบายในเรื่องต่าง ๆ ของนักวิชาการที่ผู้วิจัยนำมาเป็นแนวทางในการศึกษา หรือใช้เป็นกรอบความคิดในการวิจัย

จากการที่ผู้วิจัยระบุแนวคิดที่ใช้ในงานวิจัยไว้ พบว่า แนวคิดที่ผู้วิจัยระบุไว้ ส่วนใหญ่ไม่ใช่ทฤษฎีแต่เป็นเพียงการให้คำอธิบายของนักวิชาการด้านภาษา ภาษาบาลีสันสกฤต และภาษาไทยที่อธิบายไว้โดยทั่วไป ซึ่งผู้วิจัยนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาหรือการกำหนดกรอบความคิดในการวิจัย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องคำยืม การเปลี่ยนแปลงของเสียงของคำยืม การเปลี่ยนแปลงรูปลักษณะหรือการกลายเสียงคำยืม การเปลี่ยนแปลงความหมายของคำยืม ลักษณะไวยากรณ์ของภาษาบาลีและสันสกฤต ลักษณะไวยากรณ์ของภาษาไทย และการแบ่งปันวัฒนธรรมภาษา

สำหรับงานวิจัยที่ผู้วิจัยไม่ได้ระบุแนวคิดในการวิจัยไว้ในหัวข้อกรอบความคิด/ทฤษฎีที่ใช้ในงานวิจัยมีอยู่จำนวนมาก ซึ่งแม้ว่าผู้วิจัยจะไม่ได้ระบุแนวคิดในการวิจัยไว้ แต่ผู้วิจัยก็ได้กำหนดกรอบความคิดในการวิจัยโดยใช้เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาสรุปเป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์โดยกำหนดไว้ในขอบเขตของเนื้อหา

4. ประเด็นของการศึกษา

ในงานวิจัยที่เกี่ยวกับคำยืมภาษาบาลีสันสกฤต มีประเด็นที่นิยมศึกษาอยู่ 4 ประเด็น ได้แก่ การศึกษาที่มาของคำหรือการจำแนกคำตามที่มา การเปลี่ยนแปลง

รูปคำ การเปลี่ยนแปลงเสียง การเปลี่ยนแปลงความหมาย และมีประเด็นอื่น ๆ ที่ใช้ในการศึกษา เช่น ลักษณะทางไวยากรณ์ของคำ การจำแนกคำตามหมวดหมู่ภาษา โดยการแบ่งคำเป็นหมวดต่าง ๆ ตามลักษณะของวัฒนธรรม

ประเด็นการศึกษาในงานวิจัยที่เกี่ยวกับคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตไม่หลากหลาย และไม่มีการนำทฤษฎีอื่น ๆ มาใช้ในการศึกษา อาจเนื่องมาจากนักวิชาการที่ศึกษาภาษาบาลีและสันสกฤตส่วนใหญ่มักศึกษาคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตในแง่มุมมองที่เป็น “คำยืม” เท่านั้น จึงทำให้การอธิบายเรื่องคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตเป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ อธิบายเรื่องการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับคำยืม ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงรูปคำ การเปลี่ยนแปลงเสียง และการเปลี่ยนแปลงความหมาย แม้จะมีงานวิจัยที่ใช้แนวทางอื่นในการศึกษา แต่ก็ไม่เป็นที่นิยมเท่ากับการใช้แนวทางการวิเคราะห์ภาษาบาลีสันสกฤตในฐานะคำยืม เราจึงพบงานวิจัยเพียงเรื่องเดียวที่ใช้แนวทางการวิเคราะห์ที่แตกต่างจากเล่มอื่น ๆ ได้แก่ งานวิจัยที่ใช้แนวการแบ่งปันวัฒนธรรมภาษาของโวเจลลินส์ (Voegelin's) ที่เรียกว่าโฮปีโดเมน (Hopi Domain) ในการจำแนกคำตามหมวดหมู่ภาษา โดยการแบ่งคำเป็นหมวดต่าง ๆ ตามลักษณะวัฒนธรรมภาษา เช่น หมวดคำที่เกี่ยวกับธรรมชาติ หมวดคำที่เกี่ยวกับมนุษย์และพฤติกรรมของมนุษย์ หมวดคำที่เกี่ยวกับสติปัญญา อารมณ์ความรู้สึกและคุณค่า หมวดคำที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของบุคคล

ข้อเสนอแนะ

1. ควรนำแนวคิดทางสังคม วัฒนธรรม หรือคติชนวิทยา มาปรับใช้ในการวิจัยเกี่ยวกับคำยืมภาษาบาลีสันสกฤต
2. ควรมีการศึกษาและรวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวกับภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในส่วนที่ไม่ใช่คำยืม เช่น งานวิจัยที่เกี่ยวกับการสร้างคำในภาษาบาลีสันสกฤต งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอิทธิพลของภาษาบาลีสันสกฤตที่มีต่อภาษาไทย หรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณคดีบาลีหรือวรรณคดีสันสกฤต

รายการอ้างอิง

- เกรียงไกร กองเส็ง, เพ็ชรทอง อังผาดผล, สิงห์คำ สอนแปง, สมจิตร ทองตระกุล และอารีย์ คำنيعกรวณ. (2547). *คำยืมที่ปรากฏในไตรภูมิพระร่วง*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ขนิษฐา เอมห้อง. (2550). *คำยืมที่ปรากฏในลิลิตพระลอ*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- จิรภัทร แก้วกู่. (2545). *ลักษณะไวยากรณ์ของคำยืมจากภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตที่ปรากฏในพระปฐมสมโพธิกถา*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ไทรงาม ประมวลศิลป์ชัย. (2532). *วัฒนธรรมภาษาของคำยืมที่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525*. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- นิมิตร สิทธิสุกเศรษฐ์. (2549). *การวิเคราะห์ศัพท์บาลีสันสกฤตในวรรณกรรมล้านนา*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการสอนภาษาไทย, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ประเสริฐ ศรีราชพัฒน์. (2530). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์ภาษาบาลี-สันสกฤตในวรรณกรรมท้องถิ่นนครศรีธรรมราชประเภทนิทานและคำสอน*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาภาษาตะวันออก, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระมหาสมเกียรติ ศรีรุ่ง. (2546). *วิเคราะห์การใช้รูปศัพท์ภาษาบาลีในหนังสือเรียนภาษาไทย ชุดทักษะสัมพันธ์ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการสอนภาษาไทย, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พระมหาสุเทพ พรหมเลิศ. (2542). *คำยืมในจารึกไทยอีสาน*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาจารึกภาษาไทย, ภาควิชาภาษาตะวันออก, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- พัฒน์ เพ็งผลา. (2532). *การวิเคราะห์คำบาลีสันสกฤตในภาษาไทย: คำกิตติ คำอุปสรรค คำสมาส-สนธิ และคำดัตถิต*. ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พิชญพงษ์ ญาณศิริ. (2549). *วิเคราะห์คำยืมภาษาต่างประเทศในเพลงลูกทุ่ง*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วัชรีย์ เพชรรัตน์. (2553). *การรวบรวมคำศัพท์ภาษาบาลีในวิชาภาษาไทยระดับชั้นมัธยมศึกษา*. สถาบันทดสอบทางการศึกษา.
- วันทนี มวงบุญ. (2532). *คำยืมในจารึกสุโขทัย*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาจารึกภาษาไทย. ภาควิชาภาษาตะวันออก, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วาสนี กุลรัตน์. (2535). *คำยืมในพจนานุกรมอีสาน*. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- วิสูตร อุ่นใจ. (2542). *การศึกษาเปรียบเทียบคำยืมภาษาบาลีในภาษาไทยและภาษาลาว*. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ศราวดี หล่อดี. (2557). *คำยืมภาษาสันสกฤตในนิทานเวตาล*. สาขาวิชาภาษาไทย, คณะศิลปศาสตร์, มหาวิทยาลัยพะเยา.
- ศราวดี จันสีหา. (2542). *การเปลี่ยนแปลงคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตที่ปรากฏในพระปฐมสมโพธิกถา*. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สุกัญญาโสภี ใจกล้า. (2549). *การศึกษาการเปลี่ยนแปลงด้านคำและความหมายของคำภาษาบาลี-สันสกฤตในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 และ พ.ศ. 2542*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- อมรรัตน์ อมราพิทักษ์. (2539). *คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตในวรรณกรรมเรื่องมหาภารตยุทธ ของสุภร ผลชีวิน*. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้.

อุทัยวรรณ นิยมมี. (2534). คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตในมหาชาติคำหลวง
กัณฑ์ทศพร. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาจารึกภาษาไทย,
ภาควิชาภาษาตะวันออก, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University